

DE MOLLUSKEN VAN "DE BEER", 20 JAAR - EN LANGER - GELEDEN.

In het voorlopig verslag over de op 23 september 1956 gehouden excursie naar De Beer (CB 68) merkt de heer van Haren over *Cardium edule* L. o.a. op: ".... mag worden aangenomen dat deze dieren dicht onder de kust in grote getale moeten leven".

Daar keek ik even van op! Want ik ken van Haren als een geregeld bezoeker van het beroemde "Vogeleiland", die beslist niets ononderzocht laat wat de moeite van het onderzoeken waard is. En hadden mijn vrienden en ik de kokkel destijds niet vrijwel overal levend op De Beer aangetroffen?

In ieder geval wilde ik zekerheid hebben en dus sloeg ik het nu bijna twintig jaar oude verslag over een toen gehouden onderzoek er nog eens op na. En gelijk zat ik bedolven onder een schat van kostelijke herinneringen aan de tijd toen de Beer nog DE BEER was

Ik wil daarover niet veel zeggen, maar voor hen die De Beer nog gekend hebben toen kapitein van der Klooster de schaarse bezoekers naar de overkant roeide, bezoekers die tussen vlieren en duindoorns hun tent neerzetten, die er dag aan dag zo lang het

-licht-

licht was rondzwierven zonder ook maar één mens tegen te komen, voor hen heeft het - tóch nog altijd unieke - natuurmonument De Beer veel van zijn aantrekkingskracht ingeboet.

Die zonnige 23ste september 1956 was wel een akelig duidelijk voorbeeld van de tegenwoordige toestand. De hele dag voer de veerboot afgestampt vol heen en weer tussen Berghaven en aanlegsteiger. Enkele duizenden mensen moeten er die dag overgezet zijn. Het smalle strandje langs de Waterweg was gewoon Zandvoorts vol en overal op het strand en in de duinen kwam je wandelaars, zwemmers, zonnebaders, zelfs fietsers (!) tegen.

Hoe lang zou het al geleden zijn dat ik voor het eerst het nu al lang verdwenen - gammele aanlegsteigertje beklom? Precies weet ik het niet meer, maar een jaar of dertig moet het minstens zijn. Samen met de postbode roeide van der Klooster ons over en bijna ademloos van hooggespannen verwachting klauterden we tegen de steiger op om onze eerste zwerftocht over het onvolprezen eiland te gaan beginnen. Talloze tochten zijn op die eerste gevolgd en had ons vrij beperkte zakgeld onze ijver niet afgeremd, wellicht hadden we er iedere zondag en het grootste deel van onze vakanties doorgebracht. Want van De Beer kon je nooit genoeg krijgen: een bijna onafzienbaar breed strand, prachtige duinen met schilderachtige plasjes en allerlei zeldzame planten, het groene strand en de slikken en kreken met hun overweldigende vogelbevolking, de mysterieuze vlierenlaan met aan het eind dat onvergetelijke uitzicht over Witgatplas en Bakengat - je moet het gekend hebben om te begrijpen wat dat alles voor ons betekende.

En dan waren er natuurlijk de schelpen. Het schelpenstrand bij de zuidpunt leverde altijd wel wat bruikbaars; op de stormlijnen - die je tot diep in de duinen toe kon aantreffen - was altijd wel wat te vinden dat de moeite van het meenemen waard was. Er waren malacologische mysteries die ons altijd bleven boeien en uitdagen: waarom kwam Nucella lapillus niet op de zuidpier voor, terwijl de pier aan de andere kant er vol mee zat? Wat was de oorzaak van het zo veelvuldig voorkomen van Montacuta ferruginosa, die bijvoorbeeld bij Scheveningen maar sporadisch te vinden was? Waar kwamen al die doosjes van Cardium, Mya en Scrobicularia vandaan, die overal langs de slikken te vinden waren? Welke geheimen herbergden de plassen en kreken, het Vlierenwoud en de Aanspoelselhoek?

Dat alles leidde er vanzelf toe dat wij ten slotte het plan opvatten om het molluskenonderzoek van De Beer eensgeorganiseerd op poten te gaan zetten. De eerste stap daartoe was het aanvragen van een kampeervergunning. Want er was inmiddels een "Stichting Natuurmonument De Beer" opgericht, die regelend optrad ten aanzien van bezoek en bewaking en onder andere het kamperen verboden had. Maar omdat wij voor ons onderzoek sterk afhankelijk waren van het getij en dat in een gloedvol smeekschrift nadrukkelijk naar voren wisten te brengen, kregen we de gevraagde toestemming. Wij - dat waren (ik neem voorshands aan dat de betrokkenen er geen bezwaar tegen hebben, wanneer hun jeugdwerk zo in het volle daglicht gezet wordt) allereerst de broers Sipke en Arjen Geerts, verder Dick Erdman, Chris Verhaar en ik. Van dat vijftal zijn alleen Geerts sr. en ik nog steeds lid van de N.M.V. Verhaar is helaas overleden. Hij is de vereniging tot aan zijn dood toe trouw gebleven. De jongere Geerts is al lang een man-in-bonus ergens in Mexico. Erdman, last not least, speelt als dr.geol. in verre gewesten naar olichoudende aardlagen, maar denkt nog steeds aan zijn vroegere vrienden door af en toe aan een tropisch strand een zakvol schelpen op te halen en die naar Holland te sturen. Hoe ver we nu ook uit elkaar zitten, De Beer zijn we geen van allen vergeten, daar ben ik zeker van.

Lang hebben we ons niet met het georganiseerde onderzoek bezig gehouden. Amper twee jaar na het begin ervan lag de hechte vriendenkring uit elkaar. Suksessievelijk vertrok er een naar Argentinië, twee naar Leiden, een naar Wageningen en een naar den Bosch. En al kwamen we natuurlijk zo af en toe nog wel eens aan de "overkant",

-veel-

veel gelegenheid tot georganiseerd onderzoek leverden die spaarzame excursies niet op. De Stichting mocht dan ook maar twee maal een verslagje over de bereikte resultaten van ons ontvangen. Nu liggen de afschriften van die verslagen voor me op tafel:

Als goede Hagenaars waren we in de eerste plaats strandjutters en onze belangstelling was in hoofdzaak op de mariene fauna gericht. Maar onze verslagen begonnen we (om de moed er in te houden) met de landfauna. Kort en bondig verdeelden we De Beer daarvoor in drie gebieden:

- a) de stuifduinen en de kale zandvlakten,
- b) de wei- en bouwlanden met het Breed,
- c) het Vlierenwoud met de Aanspoelselhoek en de ruigten daaromheen.

Gebied a) doorzochten we voorlopig maar helemaal niet, want daar verwachtten we toch niets van.

In gebied b) werd zo af en toe eens onder dode takken en aangespoeld wrakhout gekeken. Dat leverde de volgende soorten op:

Agriolimax reticulatus (Müll.), Fruticicola hispida (L.), Cepaea nemoralis (L.), alle drie vrij algemeen;

Pupilla muscorum (L.), eenmaal enkele levende exemplaren aan de westrand van het Breed;

Helicella ericetorum (Müll.) en Succinea oblonga Drap., beide soorten slechts eenmaal gevonden onder een halfverrotte plank bij de "Haringkop" (resp. 2 en 4 levende ex.)

Dan kom ik opeens een zin tegen die me nu even verbaasd met de ogen doet knippen: "Het voorkomen van stekelbaarsjes (Gasterosteus aculeatus en waterranonkel (Batrachium spec.) in enkele zoet- of brakwaterplasjes van het Breed deed ons verwachten dat er ook wel zoetwatermollusken in zouden leven, maar dit was tot nu toe niet het geval. Waarschijnlijk heeft het zoute water hier nog een te grote invloed." Achteraf bekeken, na zoveel jaren, lijkt me die bewering nogal boud; zouden die stekeltjes geen zeegrondeltjes geweest zijn? Is er misschien een Beerbezoeker die hier meer over weet?

Dan komen we aan gebied c), het altijd vochtige Vlierenwoud met zijn enorme hoeveelheden dood hout en z'n judasoren, en de Aanspoelselhoek. Die leverden heel wat meer op. Kortheidshalve vat ik alle vondsten hier samen:

Algemeen kwamen voor: Pupilla muscorum (L.), Vallonia pulchella (Müll.), V. excentrica Sterki (?), V. costata (O.F.Müll.), Cepaea nemoralis (L.), Fruticicola hispida (L.), Cochlicopa lubrica (Müll.), Agriolimax reticulatus (Müll.), Vitrina pellucida (Müll.), Zonitoides hammonis (Ström), Z. nitidus (O.F. Müll.), Euconulus trochiformis (Mont.), Succinea oblonga Drap., Theba cantiana (Mont.), Vertigo angustior Jeffr., V. pygmaea (Drap.).

Slechts drie soorten troffen we in geringe hoeveelheid aan: Punctum pygmaeum (Drap.), Assiminea grayana (Leach) en Goniodiscus rotundatus (Müll.). Van de eerste soort hoeft dat geen verwondering te wekken, want wij waren toen nog onbekend met het werk met de slakkenzeef en dan zie je zo'n miniem dingetje als Punctum gauw over het hoofd.

Maar van Goniodiscus (we vonden niet meer dan 2 jonge en 2 volwassen ex. en 2 lege huisjes), toch een van onze meest algemene landslakjes, is dat wel verwonderlijk. Assiminea ten slotte vonden we maar eens, enkele exemplaren tegelijk onder een aangespoelde balk in het Bakengat. Later is ons gebleken dat deze soort bijna overal in het rietmoezas en langs enkele kreekjes in het Breed levend voorkomt.

Tot gebied c) rekenden we ook de "ruigten daaromheen", waarmee we de vrijwel ondoordringbare duindoorn-, braam en ligusterjungle bedoelden, waarin de Grote en Kleine Dennentuin gelogen waren. Vooral die Grote Dennentuin was nogal in trek, want er broedden soms torenvalken en in de herfst kon je er wel eens een doortrekkende uil verwachten, die daar de dag versliep. En als we er kwamen keken we altijd gelijk naar mollusken uit. Meer dan volkomen uitgebleekte huisjes van Cepaea, Fruticicola, Pupilla, Zonitoides, Cochlicopa

en Vallonia vonden we er nooit. Vermoedelijk kwamen die soorten er wel levend tussen het struikgewas voor, maar daar kon je zonder kapmes niet in doordringen en vernielingen waren op De Beer nu eenmaal streng verboden!

Daarmee hadden we dan de "droge" fauna afgewerkt en gingen de verslagen over tot de mariene fauna. In totaal troffen we meer dan vijftig soorten aan, namelijk:

Littorina littorea (L.) en L. saxatilis (Ol.), levend op de pier en strekdammen;

Hydrobia stagnorum (Gmel.), nogal eens in gruis;

H. ulvae (Penn.), zeer veel in gruis;

Rissoa membranacea (J.Ad.), eenmaal een leeg horentje in gruis;

Tornus subcarinatus (Mont.), veel minder dan b.v. bij Scheveningen, nl. slechts eenmaal een leeg horentje in gruis;

Clathrus clathrus (L.), af en toe lege horentjes;

Chrysallida decussata (Mont.), evenals Tornus ook maar eens een leeg horentje in gruis (merkwaardig genoeg vond ik in een busje gruis, dat ik op de exkursie van 23 sept. '56 mee naar huis nam, tientallen ex.);

Natica catena (da C.) en N. poliana alderi Forb., veel lege horentjes, ook in gruis, soms levend aangespoeld;

Nucella lapillus lapillus (L.), nooit levend aangetroffen, slechts eenmaal een lege schelp;

Buccinum undatum L., geregeld lege horens, soms levend aangespoeld;

Nassarius reticulatus (L.), af en toe lege huisjes;

Lora turricula (Mont.), idem, maar iets zeldzamer;

Retusa alba (Kamm.), eenmaal een leeg horentje in gruis;

Alderia modesta (Lovén) en Limapontia depressa Alder & Hancock;

de in mijn bezit zijnde afschriften van de verslagen vermelden deze beide soorten niet, maar toch mag ik ze hier niet onvermeld laten, want een van ons was de gelukkige mede-ontdekker van deze soorten, toen nieuw voor de Nederlandse fauna. Maar er was geen gelegenheid meer om die ontdekking in een verslag op te nemen. Wie er zich verder voor interesseert leze het desbetreffende artikelje in Bacteria, vol. 5;

Nucula nucleus (L.), enkele malen kleine scherfjes in gruis;

Mytilus edulis L., leeft op de pier, de strekdammen en de steiger, spoelt ook veel dood aan;

Chlamys opercularis (L.), verschillende malen losse kleppen en fragmenten gevonden;

Anomia squamula L., geregeld gevonden op aangespoelde voorwerpen (levend);

Ostrea edulis L. dikwijls lege kleppen op het schelpenstrand langs de Brielse Maas;

Kellia suborbicularis (Mont.), eenmaal een levend exemplaar op een aangespoelde kurkenbos;

Mysella bidentata (Mont.) en Montacuta ferruginosa (Mont.), beide soorten zeer veel in gruis (ook levende ex.), relatief veel meer ten noorden van Waterweg, de eerste soort domineert;

Laevicardium crassum (Gmel.) en Cardium echinatum L., van beide soorten werden nogal eens tamelijk versleten losse kleppen gevonden op het schelpenstrand en de stormlijnen;

Cardium edule edule L., af en toe volwassen ex. levend in het slik, zowel langs Waterweg als Brielse Maas. Langs de Waterweg wordt de soort naar zee toe algemener. Ook langs het zeestrand bleef de kokkel ons trouw: in de soms vrijwel rimpelloze kom vlak ten zuidwesten van de pier, waar de bodem uit iets slibhoudend zand bestond, maakten we door uitgebreide zeeproeven heel wat jonge kokkeltjes buit;

Venus gallina striatula (da C.), geregeld aangespoeld, soms ook levend;

Petricola pholadiformis Lam., zeer algemeen te vinden, soms levende dieren in stukken hout of veen;

Spisula subtruncata (da C.), zeer algemeen aangespoeld, soms ook levend.

-S. solida L.,

S. Solida L., algemeen, nooit doosjes of levende dieren;
Macra corallina cinerea Mont., geregeld te vinden, soms ook levend;
Lutraria lutraria (L.), nogal eens losse kleppen of fragmenten gevonden;
Abra alba (W.Wood), Angulus fabulus (Gmel.) en Tellina tenuis Da C., alle drie algemeen aangespoeld, meestal doosjes, soms levend, Angulus het minst algemeen van de drie;
Scrobicularia plana (Da C.), komt levend voor in de slikken langs Waterweg en Brielse Maas, volwassen ex. tot op een diepte van 20 à 25 cm; schijnt naar zee toe minder talrijk te worden;
Macoma balthica (L.), leeft overal in het slik, ook in de kreken; bij het zeven in de kom vlak ten ZW van de pier vingen we er ook heel wat;
Cultellus pellucidus (Penn.), een maal een fragment in gruis;
Solen marginatus Mont., af en toe fragmenten of losse kleppen aangespoeld;
Ensis ensis (L.) en E. arcuatus (Jeffer.), vrij geregeld spoelen losse kleppen en lege doubletten aan;
E. siliqua (L.), naar onze mening nog algemener dan de vorige soorten. Ook bij onze allereerste bezoeken aan De Beer vonden we reeds vrij veel E. siliqua, terwijl de soort toen bij Scheveningen be-
sluit zeldzaam te noemen was;
Hiatella arctica (L.), eenmaal, tegelijk met Kellia, vier levende ex. op een kurkenbos;
Saxicavella jeffreysi Winckworth, geregeld losse klepjes in het gruis;
Mya truncata L., dikwijls losse kleppen aangespoeld;
M. arenaria L., minder algemeen dan b.v. Scrobicularia; komt echter overal levend in het slik voor, volwassen ex. tot op een diepte van 40 à 50 cm;
Barnea candida (L.) en Zirfaea crispata (L.), geregeld losse kleppen, af en toe ook levende ex. in aangespoelde stukken hout of veen;
Teredo navalis L., dikwijls te vinden, ook levend, in aangespoeld wrakhout;
Sepia officinalis L., rugschilden van deze soort vonden we vrijwel doorlopend, eenmaal ook een tros eieren;
Sepia elegans d'Orb., veel minder algemeen dan de vorige, soms echter bij tientallen tegelijk;
Loligo spec., enkele malen vonden we eieren van pijlinktvissen op het strand; van welke soort ze afkomstig waren konden we echter niet vaststellen.

Dat was het dan! Niet bepaald een overweldigend succes, maar dat hoeft, achteraf bezien, ook geen verwondering te baren. Er was geen sprake van enige doeltreffende organisatie. We werkten per slot van rekening voor ons plezier en als bijvoorbeeld de vogelbewaker ons, wanneer we juist begonnen waren aan een intensief onderzoek naar de bevolkingsdichtheid van de strandgaper in de Waterwegslikken, kwam vertellen dat er bij de zuidpunt een zeearend gezien was, dan lieten we de Mya's rustig in hun modderbed verder pruttelen en sjouwden we de hele verdere dag achter Haliaëtus aan. Hadden we er lang genoeg mee door kunnen gaan dan waren al die verspreide gegevens wellicht nog eens een sluitend geheel gaan vormen, maar op het tijdstip dat we er mee ophielden was daar nog niet veel van te merken.

Waarom ik dit stukje dan geschreven heb? Wel, om verschillende redenen. In de eerste plaats om er nog eens op te wijzen dat ons prachtige Vogeleiland, dat op het ogenblik ook weer in zo groot gevaar verkeert, ook malacologisch hoogst interessante gegevens kan opleveren, (dat de kokkel er 20 jaar geleden inderdaad levend voorkwam) en dat het voor een malacoloog, die doortastender is dan wij ooit geweest zijn, beslist de moeite waard is om eens iets dergelijks op touw te zetten. Een in de tweede plaats omdat het opdiepen van al die oude herinneringen op zichzelf zo een kostelijke ondervinding was en ik de vage hoop koester dat mijn medewerkers

van destijds door het lezen van deze mémoires weer eens wat meer aandacht aan de malacologie gaan besteden dan zij in jaren gedaan hebben.

D.J. Boerman.